

İŞÇİNİN SESİ

ÇEK-AL

Bütün ülkelerin
proleterleri birleşin!
Karkerên hemû welatan yekbin!

5(1). Kongre'nin yolundan
komünist partisiyle silahlan!
Yıl:12, Sayı:286, 22 Temmuz 1985

Borçlu ülke halkları için borç krizinden çıkışın tek yolu, IMF ve uluslararası finans-kapitale boyun eğmeye son vermenin tek yolu, eskimiş burjuvaziye ve bu iflasları kaldırıp atacak *devrimdir*. Günümüzün bütünleşmiş dünya ekonomisinde, bağımlılığın ve borçların sonu olmadığını söylemek zorundayız. Hatta, yabancı sermayenin de sonu olmayacaktır. Sosyalist ülkelerin de borçları var, onların ekonomisinde de yabancı sermaye var. Zengin emperyalist ülkeler zengin ve emperyalist kaldıkça, ekonomik ve teknolojik olarak en ileri oldukça ve sosyalist ülkeler görece olarak az ilerlemiş oldukça bu durum sürecektir. Fakat, bağımlılık ve borçlar başka şey, boyun eğme başka şeydir. Sosyalist Küba'nın hem sosyalist ülkelere, hem de emperyalist ülkelere borcu var. Fakat, kim, Küba'nın alacaklılarına boyun eğdiğini söyleyebilir?

Dünya borç krizi

Ayla Antepli

I. Borç krizinin "en kötü dönemi" hangi anlamda "geride kaldı"?

Geçtiğimiz Nisan ayında gazeteler, Uluslararası Para Fonu (IMF) başkanının, "borç krizinin en kötü döneminin geride kaldığına" ilişkin değerlendirmesine yer verdi. IMF başkanı, birçok borçlu ülkede "yerel ayarlama"ların yayılmasına ve normal mali ilişkilerin kurulmasına daha çok yol olmasına rağmen, borç krizinde "dönüm noktası"nın aşıldığını iddia etti.

Gazeteler, son günlerde, "üçüncü dünya ülkelerinin mali darboğazlarının bir kriz olmaktan çıkıp, bir sorun haline indirgeniğinden" söz ediyorlar.

Bu kendinden çok güvenli sözlerin dayandığı bazı nedenler olsa gerektir. Aynı şekilde, kapitalist dünyanın zengin ülkelerinden yükselen IMF övgülerinin, IMF'nin borç krizini çözdüğü şışınmelerinin de bir anlamı olsa gerektir.

Gerçekten de, dış borçlar konusunda 1982, 1983 ve 1984'ün ilk aylarındaki panik, yerini, geçtiğimiz yıl görece bir stabilizasyon ve sakinliğe bıraktı. Bunun birkaç nedeni var:

Birincisi, ABD ekonomisindeki 1984

patlaması, yalnızca ABD ithalatını %30 oranında arttırmakla kalmadı, aynı zamanda, öteki birçok kapitalist ekonomiye bir ivme verdi. En borçlu ülkeler bile Batı'ya ihracatlarını arttırabildiler. Hatta bir kısmı ticari ödemeler dengesini lehlerine çevirdiler. Bu ülkeler, göstermelik de olsa, alacaklı ülkelere bir miktar ödeme yaptılar. Tabii ki, bu durum, borç krizinden en çok çeken borçlu ülke halklarının acılarını azaltmaktan çok uzaktır. Ama, böylece, bu ülkelerin dünya ekonomisindeki büyümeden yararlanabileceği, üretim ve ticaretini arttırabileceği, dolayısıyla, borçlarını aksatmadan ödeyebileceği yolunda bir imaj da yaratılmış oldu.

İkincisi, borç krizi yüzünden bazı ticaret bankaları şiddetle sarsıldı. Birçoğunun kredilere uyguladığı faiz oranları, bu kredileri alan ülkelereki faiz oranlarının altına düştü. 1985'in ilk 5 ayında, ABD'de, 35 banka iflas etti. Fakat, kapitalist dünyanın büyük bankaları genel olarak daha iyi durumda görünüyorlar ve kârları sürekli yükseliyor. Bu, bir yandan, her kapitalist krizde görülen sermayenin yoğunlaşmasının bir ürünüdür. Öte yandan, hükümetlerin bankalara — daha önce kendilerine kapalı olan

— sigortacılık ve hisse senedi piyasası gibi alanlara giriş izni vermesinin bir sonucudur. Bu yüzden, kârlılığı daha az olan ve borç krizine boğulan geleneksel ticari kredi alanından büyük bir kaçış gözleniyor. Dünya çapında 24 saat çalışan muazzam bir şebeke yaratmakta olan bankacılık teknolojisinde hızlı bir ilerleme var.

Üçüncüsü, IMF ve Dünya Bankası'nca yönlendirilen Batılı finansman kuruluşları, son yıllarda, borçlar işinin yönetilmesi üstüne iyice uzmanlaştılar. Yeni muhasebe teknikleri, ödeme şemaları ve "ayarlama programları" geliştirildi. Fakat bunlardan daha önemlisi, Batılı kuruluşlar, borçlu ülke hükümetlerine, kendi buldukları "çare"leri kabul ettirmede başarılı oldular.

Başta Güney Amerika ülkeleri olmak üzere birçok borçlu ülkeden gelen tehditlere rağmen, alacaklı ülkelere karşı birleşik cephe oluşturmak üzere bir "borçlular klübü" ya da "borçlular karteli" kurulamadı. Ki alacaklı ülkelerin böyle bir karteli vardır. 1980'ler başlarında üstünde çok konuşulduğu gibi, büyük çaplı bir borç ödememe durumu da olmadı. Öyle görünüyor ki, borçlu ülkeler, borç sorununa, IMF ve ABD'nin

istediği gibi her ülkeyi tek tek ele alarak değil, bölgesel çapta yaklaşılması gerektiği yolundaki mücadelelerinde en azından şimdilik mağlubiyeti kabul ettiler. Bütün borçlu ülkeler, IMF'nin dayattığı yöntemle teker teker borç ertelenmesi anlaşmalarına oturdular. IMF'nin ayarlama programlarına boyun eğdiler.

Bütün bunların ışığında, IMF başkanının "borç krizinin en kötü döneminin geride kaldığına" ilişkin saptamasında bir gerçek payı vardır. Birkaç borçlu ülkenin borçlarını ödememesiyle bazı büyük bankaların art arda çökeceği tehdidi, şimdilik geriye kaymıştır.

Batı finansman sisteminin kendini krizin sarsıntılarında adapte edebilmiş olması, dünya kapitalist sisteminin esnekliğine bir örnektir. Bu aynı zamanda, Yürükoğlu yoldaşımızın "Kankun Konferansı ve düşündürdükleri"nde sözünü ettiği, kapitalizmin hâlâ geniş rezervleri olduğu görüşünü doğruluyor.

Ne var ki, borç krizinin — yukarıdaki anlamıyla — "en kötü döneminin geride kaldığını" söylemek başka şey, borç krizinin kendisinin ortadan kalktığını söylemek başka bir şeydir. Kriz, Batı'nın çıkarları doğrultusunda şimdilik kontrol altına alınmıştır. Krizin tahrip edici

etkisi, Batılı finansman çevrelerinden uzaklaştırılarak başka kanallara yöneltilmiştir.

Patlamanın yıkıcı etkisinin nerelere kanalize edildiğini iyi biliyoruz. Borç krizinin en yakıcı ve en gözle görülür yanı işte buradadır. Az ve orta gelişmiş ülke ekonomileri ve halkları yıkıma uğratılıyor. Bu ülkelerin yalnızca bugünleri değil, gelecekleri de mahvediliyor. Onlar için, borç krizinin en kötü dönemleri ancak şimdi başladı. Milyonların işsizliği, açlığı ve sefaleti IMF kaynaklı "çözüm"lerin altında örgütleniyor. Afrika'da kıtlık ve ölüm kol geziyor.

Batılıların borç krizine bulduğu çözüm geçicidir. Batı finansman sistemine görelî bir stabilizasyon ve sakinlik getiren bu dönem uzun süremez. Bunun, dünya borç krizinin asıl nedenleri ve doğasıyla çok derin bir bağı vardır. Bu bağı görememek yüzünden, dünya devrimci ve komünist hareketi içinde, borç krizi ve IMF üstüne vulgar komplo teorileri yayıldı. Bu teoriler, krizin asıl nedenlerini ve gerçek çözüm yolunu gözlerden gizliyor. Borçlu ülkeler burjuvazisini akıyor. Objektif olarak IMF ve Batı finansman sisteminin değirmenine su taşıyor.

II. Borç krizinin özü

Dünya borç krizi denilince, genellikle, az ve orta derecede gelişmiş kapitalist ülkelerin Batılı bankalara, başta IMF olmak üzere finansman kurumlarına olan devasa borçları akla gelir. Borçlular, bu ülke hükümetlerini ve özel şirketlerini içerir.

Bu borçlar, ağırlığıyla, 1960'lar ve 1970'lerde alınan paraları temsil eder. Alınan bu borçların bir bölümü, bu ülkeler burjuvazisinin ekonomi-dışı harcamalarına gider, bir bölümü de rüşvet ve sus payı olarak kaybolur. Fakat, *esas olarak alınan borçlar ya da krediler, kapitalist üretimin büyüme ve genişlemesini finanse etmede kullanılır.* Alman kredi ve borçlar, ister ithalatta, ister devlet işletmelerinde, ister özel şirketlerde kullanılsın, hep bu amaca hizmet eder.

Kapitalist sistemde kredilerin oynadığı rol budur. Kredi mekanizması, metaların alım ve satımından parayı kaldırarak meta dolaşımını hızlandırır. Böylece, sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşmesini ve dolayısıyla genel olarak yeniden-üretim sürecini hızlandırır. (Karl Marks, *Kapital*, İng. basım, c.3, s.436)

Kredi bulma ihtiyacı, genel olarak, kapitalist üretimin büyüme ve genişlemesinden kaynaklanır. Kredi mekanizması, başkalarının para ya da sermayesini bir bireysel kapitalistin (ya da tekil kapitalist ülkenin) emrine vererek ona, üretimini, kendi özel sermayesinin sınırladığı çerçevenin ötesine genişletme olanağını sağlar.

Böylece, kredi sistemi, sermayenin özel mülk oluşundan gelen ve kapitalist üretimin genişlemesinin önüne dikilen engelleri kaldırır. Kapitalist, kendi amaçları için yalnızca kendi özel sermayesini değil, fakat başkalarının da sermayesini — Marks'ın deyişiyle "sosyal sermayeyi" — kullanmış olur. Marks, buna, "kapitalist üretimin çerçevesi içinde, bir özel mülkiyet olarak sermayenin ortadan kaldırılmasıdır" diyor. (agy, s.436)

Marks, kredi ve kredi sisteminin gelişmesi üstüne düşüncelerini şöyle sürdürüyor: .

"Bu, kapitalist üretim tarzının, bizzat kapitalist üretim tarzı içerisinde ortadan kaldırılmasıdır ve dolayısıyla *prima facie* yeni bir üretim biçimine geçişin yalnızca bir evresini temsil eden, kendi kendisini çözen çelişkidir. Bu, böyle bir çelişki olarak, kendisini, kendi sonuçlarıyla da ortaya koyar." (agy, s.438)

Kredinin çelişkiyi en önemli temsil edici biçimi, kapitalist üretimin krizlerinde kendini gösterir.

"Sermayenin bu toplumsal niteliği, ancak

Borç krizi v Türkiye

Türkiye, bir bakıma, borç krizinde "başı çeken" ülke oldu. 1950'lerin sonlarında, aralarında Türkiye'nin de olduğu birkaç ülke ABD "yardımları" yüzünden bir hayli borca batmıştı. Ödemeleri düzenlemek için yapılan ilk konsorsiyum Türkiye'yi ele almıştı.

Alacaklı ülkeleri yanyana getiren bir uluslararası konferans, Türkiye'nin ödeme koşullarını yeniden düzenlemişti. 1960'larda, bu konsorsiyum tekniği geniş çapta uygulandı. Daha sonra, IMF ve Dünya Bankası'nın örgütlediği "danışma gurupları" yoluyla görüşmeler yapma yöntemi doğdu.

1980'ler krizinin habercisi, 1970'ler sonlarında Türkiye, Polonya ve Zaire'nin iflas etmesiydi. Türkiye, 1979'da, o zamana dek yapılan en büyük borç ertelemesi anlaşmalarını (3 milyar 513 milyon dolar) imzaladı. Aynı yıl Polonya 2 milyar 200 milyon, Zaire ise bir milyar 147 milyon dolarlık borç erteletti.

Türkiye 1980'de, yine bu yılın en büyük rakamı olan 2 milyar 600 milyon dolarlık bir borç erteleme anlaşması daha yaptı. Türkiye, 1982'de, 3 milyar 100 milyon dolarlık borç erteleme anlaşmasıyla Polonya'dan sonra ikinci geldi. (Polonya'nın ertelettiği borçlar 5 milyar 350 milyon dolardı.)

Türkiye 1982'de Ortadoğu'nun en borçlu ülkesiydi. 1983'de Mısır toplam olarak 15 milyar 530 milyon dolarla birinci, Türkiye 15 milyar 396 milyon dolarla ikinci, İsrail'de 15 milyar 149 milyon dolarla üçüncü geliyordu.

Ama, Dünya Bankası'nın son rakamlarına göre, toplam borç ve faizden her yıla düşen miktarı ödeme bakımından, Türkiye Ortadoğu'nun en kötü durumdaki ülkesidir. Ve bu

kredi ve bankacılık sisteminin iyice gelişmesiyle ortaya çıkmıştır. Öte yandan bu sistem daha da ileri gitmiştir. Bu sistem, toplumun henüz faal olarak kullanılmayan bütün mevcut ve hatta potansiyel sermayesini, sanayici ve tüccar kapitalistlerin emrine verir. Dolayısıyla, bu sermayeyi ne borç veren ne de alan, onun gerçek sahibi ya da üreticisidir. Böylece sermayenin özel niteliği yok olur. "Sermayenin kendisi, kendi içinde, ama ancak kendi içinde ortadan kalkar. Bankacılık sistemi aracılığıyla, sermayenin bölüştürülmesi işi, bu toplumsal işlev, özel kapitalistler ile tefecilerin elinden alınmıştır. *Ama aynı zamanda, bankacılık ve kredi, böylece, kapitalist üretimi bizzat kendi sınırlarının ötesine itmede en güçlü manivela ve bunalım ve spekülasyonların en etkili araçlarından birisi haline gelmiştir.*" (agy, s.607) (abç)

Dikkat edilirse, Marks burada, yalnızca mali alana münhasır saf bir mali krizden söz etmiyor. Anlatılmak istenen, kredilerin büyümesiyle üretimin aşırı genişlemesinden kaynaklanan kapitalist üretim krizi ve bu krizin mali alana yansımalarıdır.

Kredilerin büyümesinin, bir yandan, kapitalist üretimin genişlemesinin bir ifadesi olduğunu, öte yandan, kapitalist üretimin yayılmasına yol açtığını görmüştük. Borç alınan para önünde sonunda geri ödenmek durumundadır. Bu geri ödeme, ancak üretim sürecinden sağlanan parayla (kâr) yapılabilir. "Dolayısıyla, bu geri ödemeler, yeniden-üretim, yani üretim ve tüketim sürecinin akışkanlığına bağlıdır." (agy, s.479-480).

"Yeniden-üretim süreci sürekli olduğu ve dolayısıyla geriye akış güvence altına alındığı

durum 1986-1987'de daha da kötüleşecektir.

Dünya Bankası'nın yayınladığı "Dünya Borç Cetveli", Türkiye'nin 1983-1991 dönemi için her yıl ödemesi gereken miktarları şöyle gösteriyor:

1983	2 milyar 344 milyon dolar
1984	2 milyar 737 milyon dolar
1985	2 milyar 813 milyon dolar
1986	2 milyar 876 milyon dolar
1987	2 milyar 903 milyon dolar
1987	2 milyar 903 milyon dolar
1988	2 milyar 706 milyon dolar
1989	2 milyar 368 milyon dolar
1990	2 milyar 205 milyon dolar
1991	2 milyar 274 milyon dolar

Borç yükünün ağırlığını anlamak için, Türkiye'nin 1984'de ödemesi gereken miktarla (2 milyar 737 milyon dolar) aynı yılın tahmini ihracat tutarını (7 milyar 133 milyon dolar) karşılaştırmak yeterlidir. Yaklaşık olarak ülkeye giren dövizin üçte biri borç ve borç faizlerine gidiyor.

Bu kadarla da kalmıyor. 1984'de Türkiye'nin ticaret açığının 2 milyar 942 milyon dolar, toplam ödemeler dengesi açığının ise 1 milyar 407 milyon dolar olarak hesaplandığını da belirtmek gerekiyor.

Bu rakamlara göre, Türkiye 1984'de 2 milyar 737 milyon dolarlık borç ödemesi için 1 milyar 407 milyon dolarlık borca daha girmelidir. Dahası, Türkiye'nin 1984'deki borç ödemelerinin 1 milyar 586 milyon doları borç faizlerine gidiyor.

Dünya Bankası'nın 1991'e kadar verdiği rakamlar, Türkiye'nin bu durumunu yansıtmamaktadır. Ayrıca bu rakamlar, Türkiye'nin eski borçlarını ödemek için yeni borçlara gireceğini de hesaba katmamaktadır.

sürece, bu kredi vardır ve genişler. Onun genişlemesi, yeniden-üretim sürecinin kendisindeki genişlemeye dayanır. Geriye dönüş-

Üçüncü dünyanın en borçlu ülkeleri

Milyar dolar olarak borç tutarları+	Borç servisi oranları*
Cezayir	15.4 29.3
Arjantin	43.6 132.8
Brezilya	93.0 115.5
Kamerun	2.5 22.8
Şili	17.9 80.0
Kolombiya	11.8 32.0
Kosta Rika	4.1 45.5
Ekvator	6.8 91.2
Endonezya	25.0 17.4
Fildişi Sahili	7.0 45.6
Güney Kore	40.1 23.4
Malezya	13.0 8.2
Meksika	89.0 127.7
Fas	13.0 67.6
Nijerya	12.0 18.3
Peru	11.8 89.1
Filipinler	24.6 79.0
Sudan	8.0 68.4
Tayland	11.0 20.6
Tunus	4.5 18.6
Türkiye	17.0 19.8
Uruguay	4.2 47.5
Venezüella	34.0 78.2
Yugoslavya	20.5 25.0

+ 1983 sonu tahminleri

* Ödenen borç ve borç faizleri miktarının ihracat gelirlerine oranı

Kaynak: *American Express*: "Uluslararası borçlar, bankalar ve LDC" *South* dergisi, Ağustos 1984

lerdeki gecikmeler, aşırı dolu piyasalar ya da düşen fiyatlar sonucu, yeniden üretim sürecinde bir duraklama olur olmaz, sanayi sermayesinde aşırı bir bolluk görülür. Fakat bu sermaye işlevlerini yerine getiremeyecek bir biçim içerisinde. Muazzam miktarda meta-sermaye vardır ama satılamaz durumdadır. Muazzam miktarda sabit sermaye vardır ama yeniden-üretim sürecindeki tıkanıklık nedeniyle çoğu kullanılamaz durumdadır. Kredi, 1. bu sermaye boş kaldığı, yani yeniden-üretim evrelerinden biri içinde hapşedildiği, başkalaşımını tamamlayamadığı için, 2. yeniden-üretim sürecinin sürekliliğine güven sarsıldığı için ... daralır."

"(...)

"Dolayısıyla, yeniden-üretim sürecindeki bu genişlemede ya da hatta normal akışta bir bozukluk olunca kredi de kıtlıyor. Krediyi meta elde etmek güçleşiyor. Bununla birlikte, nakit ödeme talebi ve kredili satışlara karşı gösterilen titizlik, bir çöküşü izleyen sanayi çevrimi evresinin özellikleridir. Bizzat kriz sırasında, herkesin elinde ürün bulunduğu, bunları satamadığı, ama ödemeleri karşılayabilmek için satmak zorunda olduğundan, kredi kıtlığının en üst düzeye ulaştığı (ve bu nedenle banker kredisine ait iskonto oranının en yüksek olduğu) sırada, en büyük miktarlarda bulunan, atıl ya da yatırım arayan sermaye kitleleri değil, daha çok kendi yeniden üretim sürecinde engellenmiş bulunan sermaye kitesidir. O sırada yatırılmış bulunan sermaye, yeniden-üretim süreci tıkandığı için, büyük kitleler halinde gerçekten atıl durumdadır. Fabrikalar kapanır, hammaddeler yığılır, son şeklini almış ürünler, metalar olarak piyasayı kaplar. İşte bu nedenlerle, bu gibi durumlarda, suç, üretken sermaye kıtlığına yüklemek son derece yanlıştır. Kısım, normal ama geçici olarak küçülmüş ölçekte yeniden-üretim sürecine, ve kısmen de, felce uğramış tüketime oranla, üretken sermayedeki aşırı bolluk, asıl bu gibi zamanlarda söz konusudur." (agy, s.483).

Üretimin, kredi ve kredi sistemine dayalı olduğu bir dünyada herşey çarpılmaya uğrar ve sanki başaşağı duruyormuş gibi görünür. Bu yüzden, üretim krizlerinin kredi azlığından kaynaklandığı sanılır:

"Yeniden-üretim sürecinin tüm sürekliliğinin krediye dayandığı bir üretim sisteminde, kredinin birdenbire kesildiği ve ancak nakit ödemelerin geçerli olduğu sıralarda — ödeme araçlarına olan büyük hücum karşısında — bir bunalımın mutlaka ortaya çıkacağı açıktır. Bu yüzden, ilk bakışta, bütün bunalımın yalnızca bir kredi-para bunalımı olduğu sanılır. Ve aslında sorun yalnızca, poliçelerin paraya çevrilebilme sorunudur. Ne var ki, bu poliçelerin çoğunluğu, fiili alım-satımları temsil eder. Ve bu alım-satımların genişliğinin toplumun gereksinimlerinin çok üstünde olması, en sonunda, bütün bunalımın temelidir. Aynı zamanda, bu poliçelerin muazzam bir miktarı, şimdi günışığına çıkan ve sabun köpüğü gibi sönen düpedüz bir dolandırıcılığı, başkalarının sermayesi ile yapılan başarısız spekülasyonları, değer kaybeden ya da hiç satılmayan meta-sermayeyi, ya da hiçbir zaman gerçekleştirilemeyecek olan geriye dönüşleri temsil eder. Yeniden-üretim sürecindeki zoraki genişlemeye dayanan bu baştan sona yapay sisteme, hiç kuşkusuz, İngiltere Bankası gibi bir bankanın, bütün dolandırıcılara, senetleri yoluyla değersiz sermaye vermesi ve değer kaybetmiş bütün metaları eski nominal değerleri üzerinden satmı almasıyla çare bulunamaz." (agy, s.490)

Marks'ın üretim krizlerinde kredi sisteminin oynadığı role ilişkin bu sözleri, günümüz dünyasındaki borç krizinin doğasını anlamada canalcı önem taşır.

Herşeyden önce bu muazzam borçlar, borçlu ülkelerin dünya kapitalist ekonomisine entegre edilmelerinin araçlarıdır. Faizler, bu entegrasyonun ceremesidir:

"Geniş ölçekte ve uzak pazarlar için yapılan üretim, toplam ürünü ticaretin eline

teslim eder. Ne var ki, ticaretin, tüm ulusal ürünü kendi sermayesiyle alıp sonra da satmasına elverecek bir biçimde bir ulusun sermayesinin kendisini iki katına çıkarması olanaksızdır. Kredi, bu yüzden, burada vazgeçilmez bir şeydir. Bu kredinin hacmi, üretimin değerinin hacmindeki büyüme ile birlikte büyür. Vadesi de, pazarların artan uzaklığına göre uzar." (agy, s.481)

Bu durum, az ve orta gelişmiş ülkeler için de geçerlidir. Kredi ihtiyacı, emperyalist ülkelerle karşılaştırıldığında henüz gelişmesinin ilk aşamalarında olan ülkelerde özellikle şiddetlidir. Bu ülkelerde kapitalizm bir sistem olarak kurulmuş ve ülkeyi dönüştürmeye başlamıştır. Bu muazzam dönüştürme, ancak kredi sistemiyle elde edilebilecek olan sermayeye bağlıdır.

Dünya borç krizi ya da "üçüncü dünya" borç krizi denilince iki şey akla gelir. *Birincisi*, bu kriz, dünya çapındaki kapitalist üretim krizinin kredi alanına yansımalarıdır. Borç krizinin kendisi de, geçtiğimiz on yıllarda, kredilerin ve krediler yoluyla dünya kapitalist üretiminin genişlemesiyle şiddetlendi. Kriz, dünya kapitalist sistemindeki dengesizlikten kaynaklanıyor. Kapitalist sistem, dünya kapitalist pazarına gözlerini yeni açan ülkeleri bir yere yerleştirmede yetersiz kalıyor. Dahası, borç krizi, bütün krizlerin nihai nedeni de bağlıdır:

"Bütün gerçek krizlerin nihai nedeni, kapitalist üretimin, üretici güçleri, sanki bir tek toplumun mutlak tüketim gücü bu güçlerin sınırını teşkil edermişcesine, daima geliştirme çabasına zıt olarak, yığınların yoksulluğu ve sınırlı tüketimidir." (agy, s.484)

Kapitalist dünyadaki hemen hemen bütün ülkelerin 1980'lerde ödemeler dengesinde olumsuzluklar yaşamasının ve birçoğunun borçlu duruma geçmesinin altında işte bu aşırı üretimin genel krizi yatıyor. Önde gelen kapitalist ülkeler içinde tek istisna Japonya'dır.

Örneğin, geçenlerde, ABD'nin bile borçlu ülke durumunda olduğu ilân edildi. ABD, geçen yılki 101.6 milyar dolarlık ödemeler dengesi açığıyla, 1914'ten bu yana ilk kez bu duruma düştü. Oteki ülkelerin yanısıra, Fransa, İtalya, Danimarka, Avustralya, Güney Afrika, Yunanistan ve Portekiz geçtiğimiz yıllarda ödemeler dengesinde açık verdi. İngiltere, Avusturya, İsveç, Belçika, Norveç, Finlandiya ve İspanya ise durumu şöyle-böyle idare ettiler.

Marks'ın şu sözlerine bakalım

"İthalat ve ihracat ile ilgili olarak şu noktayı dikkate almak gerekir: Birbiri ardına bütün ülkeler bunalıma sürüklenmiş olurlar ve o zaman, birkaçı dışında hepsinin gereğinden fazla ithalat ve ihracat yaptıkları, bu yüzden de *hepsinin, aleyhlerinde bir ödemeler dengesine sahip oldukları* ortaya çıkar. Bu nedenle, rahatsızlık, aslında ödemeler dengesinde değildir." (agy, s.491)

"Ödemeler dengesi, genel kriz zamanlarında her ulus için, hiç değilse ticari bakımdan gelişmiş bir ulus için aleyhdedir. Ama, her ülke için, yayılım ateşi gibi herbirine ödeme yapma sırası gelir gelmez, daima bu böyledir. Örneğin İngiltere'deki gibi bir kez bunalım patlak verdi mi, süreler dizisi çok kısa dönemler halinde sıkışır. İşte o zaman bütün bu ulusların aynı zamanda aşırı ihracaat yaptıkları (yani aşırı üretimde buldukları) ve aşırı ithalat (yani aşırı ticaret) yaptıkları, hepsinde fiyatların şiştiği ve kredinin gereğinden fazla yayıldığı ortaya çıkar. Ve hepsinde aynı çöküş olur." (agy, s.492)

Az ve orta gelişmiş ülkelerin özel durumu günümüzdeki borç krizinin *ikincisi* unsurudur. Bu ülkelerin dünya pazarına satmak durumunda oldukları malların rekabet edebilirliği düşüktür ve dolayısıyla satılmaları çok zordur. Bu ülkeler, aşırı üretimden özellikle daha çok etkilenirler. Geçtiğimiz on yıllarda emperyalist ülkelerle olan ticaret koşulları düşüş kaydetti. Kriz olmayan dönemlerde bile, bu ülkeler mevcut

ticaret dengesini korumak yani satın alacaklarını karşılayabilmek için sürekli olarak daha fazla ihracat yapmak zorundadırlar. Bunun üstüne bir de kriz bindirince durumları iyice çıkmaza giriyor.

Bu ülkelerde üretim sürecinin sürekliliği, dışarıdan enjekte edilen borçlara ve sağlanan kredilere bağlıdır. Borçlarını ödeme fonlarını dolduracak bağımsız bir üretimleri yoktur ya da çok küçüktür.

Bu borçların, ABD gibi emperyalist ülkelerin dış ticaret açığından farkı işte buradadır. Bu yüzden, emperyalist ülkelerin ticaret açıkları, "üçüncü dünya" ülkelerinkinden çok daha fazla da olsa bir borç krizini doğurmaz. "Üçüncü dünya" ülkeleri, kredileri kesildiği ve ödemelerin nakit parayla yapılması gerektiği kriz zamanlarında, kendi kapitalist üretimlerine dayanarak gerekli parayı bulamazlar.

Bunu anlamak için *borç servisi oranlarına* bakmak yeterlidir. *Borç servisi oranları*, borçların ve borç faizlerinin geri ödenmesi ile ihracatla elde edilen gelirlerinin oranını gösterir. Meksika, Brezilya ve Arjantin için bu oran yüzde yüzün üstündedir. Yani bu ülkeler ihracatla elde ettiklerinden daha çok para ödemek durumundadırlar. Onları takip eden yedi öteki ülke için oran %68.4 ile %91.2 arasındadır. Daha sonra %43 ile %50 arasındaki üç ülke geliyor.

Başta ilk üç ülke aslında iflas etmiştir. Peşinden gelen 7 ülke de iflasın eşliğindedir. Son üç ülke tehlike sınırında duruyor. Bu ülkelerin borçlarını zamanında ödeyebilmeleri için üretimlerinde devasa bir genişleme olması gerekiyor. Fakat bu genişlemenin kendisi büyük bir sermaye enjeksiyonuna ve üretilen malların dünya pazarında satılabilmesine bağlıdır. Ne var ki, kimse bu ülkelere bu sermayeyi sağlamıyor. Sonra, haydi gerekli sermaye bulundu diyelim, kapitalist dünyaya yayılan korumacılık dalgası ve aşırı üretim krizi koşullarında ürettikleri malların satılabilmesi çok zordur. Geriye çözüm olarak bir tek IMF programları kalıyor. Büyüme durdurmak, ithalatı sınırlamak, kamu harcamalarını azaltmak, gerçek ücretleri düşürmek ve ülkeyi doğrudan yabancı sermaye yatırımlına cazip kılmak. Fakat, aynı anda birçok ülkede uygulandığı için IMF bile bu reçetelerin başarısından endişe duyuyor. IMF programları, nezleyi tedavi etmek için hastayı öldürmeye benziyor.

Buraya kadar borç krizi üstüne söylediklerimizi şöylece özetleyebiliriz:

1. Dünya çapında kapitalizmin genel olarak genişlediği geçtiğimiz on yıllarda, az ve orta derece gelişmiş ülkelerin aldığı borçlar, bu ülkelerde kapitalist üretimi genişletmek için kullanıldı.

2. Bu yıllarda kolayca kredi alınabilmesi ve kapitalist üretimin dünya çapında hızla genişlemesi, genel bir aşırı üretim krizine yol açtı.

3. Borç krizi, bu aşırı üretimin mali alana yansımalarıdır. Krediler azaldı, faiz oranları arttı ve Marks'ın deyişiyle, "ödeme araçlarına muazzam bir hücum" başladı.

4. Üretim krizinden en fazla etkilenen ülkeler, kapitalist üretim süreçleri, borç verme ve kredi biçimini alan yabancı sermayeye bağımlı ülkeler oldu. Zaten ihracatları düşen bu ülkeler, bir de, kredilerin kesilmesiyle karşılaştılar.

5. Borçlarını ödemedi sıkıntı çeken bu ülkeler, uluslararası bankalara *borç erteleme* için başvurmak zorunda kaldılar. Böylece bu bankalar adına konuşan IMF'nin eline düştüler.

III. Alacaklı kapitalistler - borçlu kapitalistler

Şimdi, borç krizinin genellikle üzerinde durulmayan ama canalıcı önemi olan *siyasal, sınıfsal ilişkilerine* değineceğiz.

Önce, kredilere, onunla bağlı olarak, faiz sorununa ve alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkiye bakalım.

Konuya, borçlu ülkelere açılan kredi-

lerin, *sermaye* olarak verildiğini belirterek başlayalım. Bu krediler, zengin emperyalist ülkelerde biriken artık sermayeden verilir. Kredi biçimine giren bu sermayenin *faiz* olarak kâr getireceği düşünülür. Marks bunu şöyle açıklıyor:

"Para... kapitalist üretim esası üzerinde sermayeye çevrilebilir ve böylece belli bir değer olmaktan çıkıp kendisini genişleten ya da artan bir değer haline dönüştürülebilir. Para, kâr üretir, yani kapitaliste, emekçilerden belli bir miktar karşılığı ödenmemiş emek, artı-ürün ve artı-değer sızdırma ve buna sahip çıkma olanağını verir. Böylece para, para olarak kendi kullanım değeri dışında, ek bir kullanım değeri, yani sermaye olarak hizmet etmekten gelen bir kullanım değeri kazanır. Paranın bu kullanım değeri, yalnızca, sermayeye çevrildiği zamanrettiği kârı kapsar. Para, bu potansiyel sermaye niteliği içerisinde, kâr üretme aracı olarak, bir meta haline alır... Ya da, aynı şey demek olan, sermaye, sermaye olarak bir meta haline gelir." (agy, s.338-339)

Yıllık kâr oranının %20 olduğunu kabul edelim. Bu durumda, 100 bin lirası olan birinin yılda 20 bin lira kâr etmeye "hakkı" vardır. Eğer bu kişi parasını bir yıllığına bir başkasına ödünç verirse, bu ikinci kişiye yılda 20 bin lira kâr etme gücünü vermiş olur. Tabii ki, ödünç veren kişi de kapitalist olduğu için, eğer kârın bir kısmını almazsa, ikinci yıl parayı vermez.

"Kârın, paranın sahibine ödenen bu kısmına faiz denir. Faiz, işlev yaptığı süreçte, sermayenin kendi cebine indirecek yerde, sermaye sahibine verdiği kâr parçasına takılan bir addan ya da özel bir terimden başka bir şey değildir." (agy, s.339)

Bu ilişki içinde, borç alan da, borç veren de, parayı kâr yapmak için yani sermaye olarak kullanır. Sermayeyi bizzat kullanan borçlu kişi, kârını, doğrudan doğruya yeniden-üretim sürecinden çıkarır. Borçlunun kârı, Marks'ın deyişiyle, "girişim kârı"dır. Sermayenin asıl sahibi olan alacaklı kişi ise, kârını, faiz biçiminde alır.

Dolayısıyla, ortada yalnızca bir tek sermaye miktarı ve bir tek kâr miktarı vardır:

"Her ikisi de, borç veren de borç alan da, aynı parayı sermaye olarak harcarlar. Ancak para bu ikincisinin elinde sermaye olarak iş görür. Aynı miktar paranın iki kişi için sermaye olarak çifte varlığı ile kâr, iki katına çıkmaz. Bu para ancak kârın bölüşülmesiyle, her ikisi için de sermaye olarak iş görür. Borç verenin payına düşen kısma faiz denir.

"Varsaydığımız bütün bu alışveriş, iki tür kapitalist arasında, para-kapitalist ile sanayici ya da tüccar kapitalist arasında olur." (agy, s.353).

Burada faiz oranlarının nasıl oluştuğu üstüne durmayacağız. Genellikle, mevcut kâr oranlarıncaya tayin edilir. Daha özgül olarak, *bu sorun, sermaye sahipleriyle (borç verenler) bu sermayeyi işleyenler (borç alanlar) arasındaki, yani finans-kapitalistlerle sanayi kapitalistleri arasındaki rekabet ve görüşmeler yoluyla çözümlenir.*

Bizim için asıl önemli olan, Marks'ın vurguladığı şu noktadır:

"Para piyasasında yalnızca borç verenlerle borç alanlar karşı karşıya gelirler. Meta, aynı biçimde, para biçimindedir. Özel bir üretim ya da dolaşım alanına yatırılmış olmasına göre sermayenin aldığı bütün biçimler burada yok olmuştur. Şimdi o, bağımsız bir değer farkılaşmamış, türdeş biçiminde — para biçiminde — bulunur. Tekil alanlardaki rekabet onu etkilemez. Bunların hepsi, borç para alanlar şeklinde bir araya toplanmışlardır ve sermaye, onların karşısına, henüz ilerideki yatırım tarzıyla ilgisiz bir biçimde çıkmaktadır. Borç verilen sermaye, burada, *esas olarak, bir sınıfın ortak sermayesi olarak*, sermayenin arz ve talebinde en kesin çizgileriyle belirir. Ki, sanayi sermayesinin,

ancak çeşitli bireysel alanlar arasındaki hareket ve rekabetiyle bu görünüm ortaya çıkabilir." (agy, s.368)

Marks, sermaye sahipleriyle, bu sermayeyi "çalıştıran"ları, yani "işletmeci kapitalistleri" karşı karşıya koyan burjuva ekonomistleri eleştirdi. Burjuva ekonomistler, her iki tarafın da emeği sömürdüğünü, her iki tarafın da kârlarını üretim sürecinde yaratılan aynı artı-değerden çıkardıklarını görmezlikten geliyorlardı:

"Yeniden-üretim sürecinde işlev yapan kapitalist, sermayeyi, ücretli emekçilerin karşısında bir başkasının malı olarak temsil eder. Ve bu işletmeci kapitalist tarafından temsil edilen para-kapitalist, emeğin sömürülmesine katılır. Yatırım yapan kapitalistin, işlevini, emekçileri kendi hesabına çalıştırmak ya da ancak işçilerin karşısında üretim araçlarının kişileşmiş şekli olarak, üretim araçlarını sermaye gibi kullanmakla yerine getirebileceği olgusu, sermayenin yeniden-üretim sürecindeki işlevi ile, yeniden-üretim süreci dışındaki yalnızca sahipliği arasındaki çelişki içerisinde unutulup gitmiştir.

"Gerçekte, kârın, yani artı-değerin iki parçasının girdiği faiz ve girişim kârı biçimleri, bunların emekle hiçbir bağımlı ifade etmez. Çünkü bu bağ, yalnızca emek ile kâr arasında, ya da daha doğrusu, emek ile bir toplam bütün olarak artı-değer, bu iki kısmın birliği arasında vardır. Bu kârın bölünme oranı, bu bölünmeyi öngören farklı yasal haklar, kârın zaten mevcut bulunduğu varsayımına dayanır. Bu nedenle, eğer kapitalist kullandığı sermayenin sahibi ise, tüm kârı ya da artı-değeri cebine indirir. Kapitalistin bunu böyle yapmasının ya da kârın bir kısmını bir üçüncü kişiye vermek zorunda olmasının işçiyi ilgilendiren hiçbir yanı yoktur." (agy, s.380-381)

"Faiz, kapitalist ile emekçi arasında değil, iki kapitalist arasındaki bir ilişkidir." (agy, s.382) (abç)

Bu açıklamalardan şu sonucu çıkarabiliriz. Alacaklı ülkeler ile borçlu ülkeler arasında faiz oranları, ödeme planları, borç erteleme görüşmeleri üstüne yürüyen kavga, *özünde*, aynı sınıfın üyelerinin artı-değeri paylaşma kavgasıdır. Borçlar daha iyi koşullarda alınırsa işçiler daha az sömürülecek değildir. Bu yüzden komünistlerin bu iki taraftan birini tutmak diye bir sorunları yoktur. Alacaklı ve borçlu kapitalistler, *borçlu ülke işçilerini sömürmede işbirliği içindedirler.*

IV. Borç krizinin açığa vurulmayan gerçeği

Şimdi borç krizinin *ikinci* yanına geliyoruz. İşin bu yanını, ne IMF, ne borçlu ülke hükümetleri ve ne de dünya komünist hareketinin büyük çoğunluğu ağzına alıyor.

Kimsenin açığa vurmadığı bu gerçek, en azından başta gelen borçlu ülkeler için, *bu borçların ödenemez ve ödenemeyecek oluşudur.* Bu ülkelerin bazıları, borçların kendisinden vazgeçtik, faizlerini bile ödeyemez duruma düştüler. (En iyimserler bile, mevcut borçların birkaç on yıl içinde azar azar ödeneceğini, ama, bu süre zarfında yeni krediler alınacağı için toplam borç yükünün daha da artacağını söylüyorlar.)

Borçların ödenemeyeceği gerçeğini bankalar da, IMF de, ilgili hükümetler de çok iyi biliyorlar. Ortada fiili bir iflas durumu ve üstü örtülü bir bataklık vardır. IMF ile sürdürülen "borç erteleme" görüşmeleri aslında bu fiili iflasların açığa çıkmasını engelleme amacına yöneliktir.

Bir yazar, bu durumun gözlerden gizlenmesine "iyimserlik komplosu" adını taktı. Tarihi komplo teorileriyle açıklama hastalığına bulaşmadan, bu teorinin hangi anlamda doğru olduğuna bakalım:

Herşeyden önce, iflasların kapitalist sistemin doğal ve kaçınılmaz ürünü olduğunu belirtelim.

Güçlünün zayıfı yutması kapitalizmin yasadır. Sermayenin yoğunlaşma ve merkezileşmesi, daha küçük kapitalistleri, daha küçük kapitalist işletmeleri ve hatta bütün bir ulusu iflasa doğru sürükler. Bu kapitalizmin doğasında vardır.

Pazarda boy gösteren bütün bireysel kapitalistler ve kapitalist ülkeler bu riski göze almış demektir.

Lenin'in söylediği gibi, "sermaye, rakip kapitalistin veya rakip ulusun iflasından *kazançlı çıkar*, çünkü, bu yolla sermaye daha çok yoğunlaşır." (Lenin, Toplu Yapıtlar, İng. basım, c.21, s.229-230)

Görüldüğü gibi, kapitalizmin yasaları gayet iyi çalışıyor. Güney Amerika, Asya ve Afrika ülkelerinin çoğu iflasla karşı karşıya gelmiştir.

Açıktır ki, bu çaptaki açık bir iflas, dünya kapitalist-emperyalist sistemi için ekonomik ve siyasal bir felâket olur. Böyle bir durumun Batı'daki acil ekonomik sonucu, başta gelen birkaç bankanın çöküşüyle zincirleme iflas dalgasının yayılmasıdır.

Fakat, böyle bir durumun siyasal sonuçları çok daha sarsıcı olur. Çünkü, borç ödememe kararı alacak olanlar bireysel kapitalist işletmeler değil, söz konusu egemen devletlerin hükümetleridir. Bu, siyasal bir organın siyasal bir kararıdır. Böyle bir karar, IMF ve batı finansman sistemine ekonomik-siyasal meydan okuma anlamına gelir.

Eğer borç ödememeye karar veren ülkeler, dış ticaretlerini kendi aralarında ve sosyalist ülkelerle yapmak üzere yeniden örgütlerlerse, batının aldığı darbe daha da büyür.

Sorun, alınan borcun ödenmemesinin de ötesinde, Batı finans-kapitalinin otorite ve hegemonyasına ve onun bütün kapitalist ülke sınırlarından serbestçe geçmesine başkaldırma sorunudur.

Yeni borçlar vermek ve eski borçları ertelemek karşılığında borçlu ülkelere "istikrar" ve "ayarlı" tedbirleri dayatan IMF programlarındaki zahiri çelişkiyi işte bu anlamda anlamalıyız.

IMF programları, özellikle birçok ülkede aynı anda uygulandığı zaman, borçluların borç ödeme fonlarını doldurmasını sağlamak şöyle dursun, bu ülkenin gelirlerinin düşmesine ve borçluların daha da ödenemez hale gelmesine yol açıyor. Örneğin, döviz alım-satımının ve ithalatın "libere edilmesi", borçlu ülkenin döviz fonlarını eritir.

Döviz ve ithalat üzerindeki kontroller, her ne kadar ülkenin acil borç ödeme planlarına yardım ediyordusa da, bu önlemler, aynı zamanda, uluslararası finans-kapitalin hareket özgürlüğüne engel oluyordu. Kapitalizmin uluslararası finansman sisteminin bekçisi olan IMF'nin başta gelen görevi ise bu hareket serbestisini korumak ve genişletmektir. İşte bu nedenle, IMF'nin dayattığı programlar, borçlu ülkeyi yabancı sermaye için daha elverişli hale getirmeyi amaçlıyor.

Borç krizi, aslında, IMF'ye, borçlu ülkeler üstündeki otoritesini olağanüstü arttırmada büyük olanaklar sağladı. Geçtiğimiz yıllarda, IMF'yi *dünya çapında bir merkez bankası* yapma yolunda bolca öneriler getirildi. ABD'nin evsahipliğine talip olduğu uluslararası para konferansının gündeminin başında IMF'yi "uluslararası nezaretçi" olarak güçlendirme maddesi var.

Bir yandan, uluslararası finans-kapital, *borçlu ülkelere cephe alarak*, bütünleşme, eşgüdüm ve pekişmesini ilerletirken, öte yandan, uluslararası finans-kapitalin değişik "ulusal" kesimleri arasındaki gerginlik ve çelişkiler artıyor. Hızlı bir büyüme içinde olan bankacılık ve finansman sektöründe bir ticaret savaşı olasılığından söz ediliyor.

Fili iflas ve borç ödememe durumunu borçlu ülkeler açısından değerlendirirken, hiç unutmamız gereken nokta, bu ülke ve hükümetlerinin *kapitalist* olduğudur. Onların başta gelen amacı kapitalist üretim sürecini yani artı-değer yara-

tilmasını korumak ve genişletmektir.

Bu amacın gerçekleştirilebilmesi, kredi ve yabancı sermaye akışının sürmesine bağlıdır. Dolayısıyla, borçları ödemeyeceğiz demek o kadar kolay değildir. Çünkü, *bugün kapitalist dünya pazarında rekabet edebilmek için, ülkedeki üretimin, ancak muazzam sermaye yatırımıyla ulaşılabilecek teknolojik düzey ve çapta yapılması zorunluluk olmuştur.* Hiçbir yerel — "ulusal" burjuvazi, yalnızca kendi "özel" sermayesi ve kaynaklarıyla bu amaca ulaşamaz. Bu, akıntıya karşı kürek çekmek olur.

"Borçlular karteli" kurma ve borçları ödememe tehditleri esas olarak bu nedenle boşa çıktı. Bunun bir başka nedeni de, ekonomilerinin birbirlerine karşı rekabet edebilirliği yüksek olan borçlu ülkelerin, alacaklılara karşı birleşik cephe kurmada gerekli olan yüksek düzeyde eşgüdümü sağlayamamalarıdır.

Bunun yanında, bazı iç siyasal ve sınıfsal endişeler de vardır. IMF, şimdiye kadar, borçlu ülkelerdeki ekonomik sıkıntılardan sorumlu tutulan günah keçisi işlevini görmüştür. Egemen burjuvaziler, uluslararası finans-kapitalin ortağı olma kimliklerini gözlerden saklayıp, kendilerini masum kurbanlar olarak gösterebildiler. Resmen borçların ödenmeyeceğini ilan etmek, onların ekonomik ve siyasal iflaslarını da açığa çıkarabilir.

Peru'nun durumu buna örnektir. Yeni hükümet, IMF'yi atlayarak, kendi hazırladığı istikrar programını uygulayacağını ilân etti. Başbakan Garcia Perez, "*sefaletsiz kemer sıkma*"(!) belgisi altında, yeni iş sahalarının açılacağını, gelir dağılımının yoksuldan yana düzeltileceğini ve sosyal adaletin sağlanacağını vaat etti. Ama, bu hedeflere nasıl varılacağı üstüne bir açıklama yapılmadığı gibi, ücretlerin dondurulacağına ilişkin işaretler artıyor. Böyle bir durum, hükümetin siyasal iflasıyla sonuçlanır.

Aslına bakarsanız, IMF'nin kemer sıkma programlarının temel unsurları IMF'nin icadı ya da komplosu değildir. Bunlar, *burjuvazinin* ekonomik krize *klasik yanıtlarıdır.* Bu önlemler, IMF'li de, IMF'siz de alınabilir. IMF, yalnızca, uluslararası finans-kapitalin çıkarlarına uygun bir tarz ve zamanda bu önlemlerin alınmasını dayatıyor.

Bu, bizi, borçlu "ulusal" burjuvazilerle uluslararası finans-kapital arasındaki asıl çekişme noktasına getirir. Kredi koşulları üstüne bildik çıkar çatışmasında ötesinde, *çok ihtiyaç duyulan yabancı sermaye yatırımlarının ne tarz ve biçimde olacağı kavgası vardır.* Yabancı sermaye kredi biçiminde gelirse, yerel "ulusal" burjuvazinin kontrolü altında olur. Bu durumda, "ulusal" burjuvazi artı-değerin büyük bir kısmına doğrudan doğruya el koyar. Yabancı sermaye sahipleri, ancak "ulusal" burjuvazi kendi hakkı olan "girişim kârı"na konduktan sonra, kendi paylarına düşen faizi alabilirler. Borçları hatta borç faizlerini ödememeye, yerel burjuvazinin tüketiminin dikkati çekecek tarzda artması ve yurt dışına muazzam miktarda para kaçırılmasının eşlik etmesi tesadüf değildir.

Eğer yabancı sermaye yatırımı doğrudan doğruya yapılırsa, bu sermayenin sahipleri, yerel-"ulusal" burjuvaziyi atlayarak, yerel menecer ve teknokratlarla muhatap olurlar. Uluslararası finans-kapital için her iki yöntemin de avantajlı ve dezavantajlı yanları vardır. Kredi biçimindeki sermaye geri ödenmeyebilir. Doğrudan sermaye yatırımı ise burjuva milliyetçi ya da devrimci hükümetler eliyle millileştirilebilir.

Doğrudan yatırım durumunda, kontrol daha doğrudan olur ve bu şirketler çok daha kolay ve sağlam dünya kapitalist üretimine entegre edilebilir. IMF programları açıkça bu biçimi teşvik ediyor. Bu yüzden, yerli burjuvazinin "ulusal" çıkarlarıyla çatışmaya giriyor. Aslında uluslararası finans-kapital, "ulusal" burjuvazilere şöyle sesleniyor: "Eğer sermayemizi işletemiyor ve zamanında faiziyle

birlikte geri gönderemiyorsanız, aradan çekilin, işimizi biz kendimiz yapalım."

"Ulusal" burjuvaziler, ancak devrimci hükümetlerin devrimci yöntemlerle başarabilecekleri, borç ödememe üstüne kuru tehditler savurarak ve IMF ve Batı'ya karşı milliyetçi duyguları gıcıklayarak direnmeye çalışıyorlar.

Büyük bir savaşın çıkmasıyla birlikte uluslararası ticarete esash bir çöküş olmadıkça ya da birkaç Güney Amerika ülkesinin borçlarını ödemediği 1930'lardaki gibi bir kriz patlak vermedikçe, borçlu burjuvaziler resmen borç ödemeyeceklerini ilan ederek hiçbir şey kazanmadıkları gibi çok şey kaybederler. Böyle bir durumda, yabancı sermaye olmaksızın ülke ekonomisinin nasıl yeniden örgütleneceği sorunuyla karşı karşıya kalırlar. Ekonominin yeniden örgütlenmesi, Lenin'in "Yaklaşan Felaket"te belirttiği devrimci-demokratik yöntemlerin uygulanmasını gerektirir. Bu önlemler ise, en başta burjuvaziyi kârlarından yoksun kılar.

Şimdiye kadar anlattıklarımızı, IMF ve uluslararası finans-kapitale karşı, borçlu ülke burjuvazi ve işçi sınıflarının "ulusal birliği"ni savunan "Marksistlere", Marks'ın şu sözlerini hatırlatarak noktalayalım:

"Üretim tarzı değere dayanan ve üstelik kapitalistçe örgütlenmiş bulunan bir ulusa, sırf ulusal gereksinimlerini karşılamak için çalışan bir bütün olarak bakmak yalnız bir soyutlamadır." (Karl Marks, *Kapital*, İng. basım, c.3, s.851)

V. Sonuç

Özellikle borç krizi gibi çok yönlü ve karmaşık bir konuda yazılan bir makaleye "sonuç" yazmak zordur. Üstelik bu krizde birçok unsurun olması, krizin pek çok yöne doğru gelişebileceğini gösterir. Krizin geniş bir sonuçlar almaşığı vardır.

Fakat bu durum bütün olaylar için geçerlidir ve komünistlerin olayın özünü yakalamaya çalışmasına ve bulguları temelinde doğru yanıtlar belirlemelerine engel değildir. Böyle bir yanıt, hem tekil ülke, hem de dünya işçi sınıfının çıkarlarını savunmalı, teorik ve pratik olarak doğru olmalıdır.

Yukarıda yazdıklarımızın ışığında şu sonuçları çıkarabiliriz.

1. Borç krizinin temelinde dünya kapitalist sisteminin aşırı-üretim krizi yatıyor. Her krizde olduğu gibi, zayıf kapitalist girişimler, işletmeler ve ülkeler köşeye sıkıştırıldılar, iflasa sürüklendiler. Bunlar ya iflas edecekler ya da büyük kapitalist işletmelerce devralıncaklar.

2. Bu dünya krizinde iflasla tehdit edilenler, çok sayıda egemen kapitalist devletlerdir. Bu, krize siyasal bir unsur katıyor. Kriz, iflastan acı çekecek olan ülke halklarının önüne siyasal bir sorun olarak geliyor. Bu, aynı zamanda, uluslararası bir siyasal sorundur. Çünkü, görüşmeleri, bir yanda tekil ulusal hükümetler, öte yanda, zengin emperyalist ülke hükümetlerince yetkilendirilen "uluslar-üstü" IMF yürütüyor. Zengin emperyalist ülkelerin iflasa sürüklediği herhangi bir ülke, dünya sosyalist sistemiyle ilişkilerini geliştirme ya da onun bir parçası olma seçenekleriyle karşı karşıya olduğu için de bu bir siyasal sorundur.

3. Böyle bir siyasal sorun olduğu için emperyalist devletlerin buldukları siyasal "çözüm" şu oldu: Borçlar erteleniyor, borçlu ülkelere ancak ayakta kalıp yeni borçlar alarak ödemelerini yapmalarına yetecek kadar yeni kredi ve "yardım" veriliyor, uluslararası emperyalist finans-kapitale "ulusal" burjuvazilerin getirdiği siyasal engellemeler kısmen ya da tamamen ortadan kaldırılıyor, finans-kapital daha geniş bir hareket serbestisi kazanıyor.

4. Borçlu ülkelerin "ulusal" burjuvazileri *gerici* ve *yıkıcı* bir rol oynuyor. Halkların borç krizinden çektiği acılar

protesto edilirken, bu paraları kimin ve neden borç aldığı ve bu paraları ne yaptıkları sorulmalıdır. Dahası, bu borçlar ve faizleri geri ödenirken, gerçekte, ödemeyi kimler yapıyor?

Borçlu ülkelerin "ulusal" burjuvazileri kapitalist üretimi genişletmek, yani sömürünün çapını genişletmek için bu borçları aldılar. Şimdi geri ödeyemiyorlar, iflas ettiler. Bu ülkelerin burjuvazilerinin tarihsel olarak eskidiğine bundan daha iyi bir kanıt olabilir mi? Ülkelerinin ekonomisini geliştirmede ilerici rol oynamak şöyle dursun, bütün yapabildikleri, ülkelerini daha derin bir kriz ve borca batırmak oluyor. İşçi ve emekçinin sömürsünü arttırmaktan, yeni borç alıp geçici borç ertelemeleri yapmaktan başka, borç krizi için bir çözümü var mı?

Bu tarihsel iflas ve eskimişlik, siyasal alanda, kısıtlı da olsa oldukça istikrarlı bir burjuva demokrasisi geliştirmemelerinde, baskıda, askersel diktatörlüklerde ve faşizmde yansıyor mu?

Bütünleşmiş dünya pazarının doğasında var olan *karşılıklı bağımlılığı*, alt ekonomik, teknolojik gelişme düzeyindeki ülkeler için kaçınılmaz olan *bağımlılığı*, en baskıcı ve gerici *boyun eğmeye*, açıkça *borç köleliğine* çeviren onların bu iflası değil mi?

5. Kapitalizmde işçiler, *bu borçlar ödense de ödenmese de* kaybeden taraf olacaktır. Eğer, "ulusal" burjuvaziler bu parayı ödeyebilirlerse, bu ancak, işçileri sömürmede daha başarılı olduklarını anlatır. Eğer ödeyemezlerse, bunun cezasını yine işçi, emekçi çekecektir. Eğer borçları ödememe yolunu tutarlarsa, ve bu kapitalist temelde olursa, bu durumda "ulusal" burjuvaziler, bütün bu süreci yeniden yaşamak üzere ellerini serbestleştirmiş olacaklar. Dünya kapitalist ekonomisinin fırtınalarından koparılmış "bağımsız" bir kapitalizm kuramayacaklarına göre, kursalar bile bu ancak en geri, en vahşi ve en baskıcı tipte bir kapitalizm olacağına göre, bu "ulusal" burjuvazilerin ülkelere sunacak neleri var? Hiçbir şeyleri!

6. Bu yüzden, borçlu ülke halkları için borç krizinden çıkışın tek yolu, IMF ve uluslararası finans-kapitale boyun eğmeye son vermenin tek yolu, eskimiş burjuvaziyi ve bu iflasları kaldırıp atacak *devrim* değil midir? Günümüzün bütünleşmiş dünya ekonomisinde, bunun, bağımlılığın ve borçların sonu olmadığını söylemek zorundayız. Hatta, yabancı sermayenin de sonu olmayacaktır. Sosyalist ülkelerin de borçları var, onların ekonomisinde de yabancı sermaye var. Zengin emperyalist ülkeler zengin ve emperyalist kaldıkça, ekonomik ve teknolojik olarak en ileri oldukça ve sosyalist ülkeler görece olarak az ilerlemiş oldukça bu durum sürecektir. Fakat, bağımlılık ve borçlar başka şey, boyun eğme başka şeydir.

Sosyalist Küba'nın hem sosyalist ülkelere, hem de emperyalist ülkelere borcu var. Fakat, kim, Küba'nın alacaklılarına boyun eğdiğini söyleyebilir? Fidel Kastro, bu borçları ödemek için Küba halkını ekonomik cepheye "bütün halkın savaşını" vermeye çağırıyor.

Ne borçlarını ödemek için gereken yığın desteği ya da ekonomik güce sahip olan, ne de borçlarını ödememek ve ekonomiyi yeni bir çizgide örgütlemek için gereken yığın desteği, cesaret ve güce sahip olan "ulusal" burjuvazilerin tavrıyla bunu karşılaştırmak.

7. Devrimci-demokratik ya da sosyalist devletin ilan ettiği ve uyguladığı ya da ekonomi ve dış ticaretin demokratik sosyalist çizgide devrimci yeniden örgütlenme ve yeniden yapılandırılması için bir *başlangıç noktası* olarak kullanılan borç ödememe hariç, komünistler için sorun, borç ödemeyi ödememe sorunu değildir. Devrimci-demokratik borç ödememeye evet. Gericici, burjuva borç ödememeye hayır. Komünistlerin ve devrimcilerin borç krizine karşı tavrıları bu olmalıdır.